

FEMİNİST FİLM ELEŞTİRİLERİ *

Çev: Yrd. Doç. Dr. Esra BİRYILDIZ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

1960 lı yılların sonlarında bir sosyal hareket olarak feminizmin yükselişiyle, kültürün kadınları tüm imaj biçimlerinde nasıl gösterdiğiyle ilgilendi. Genelde halka ne tür mesajların verildiğini anlamak için romanlar, reklamlar, yazılar, televizyon ve filmler incelendi. Geleneksel dil kullanımını da eleştirilmeye başlandı ve cinsel imalar taşıdığı anlaşıldı. Eril bir adıl olan "anyone" ın kullanımı, bir toplumda erkeğin kadından daha önemli olduğu fikrini güçlendirdiği için feministler tarafından red edildi. Cinsel değerlendirmeye imasını silmek için, "stewardess", "mailman", "chairman" ve "mankind" gibi güncel kelimeler "flight attendant", "letter carrier", "chairperson" ve "humankind" a çevrildi. Açıkcası, feministler göstergebilimin bir toplumun çeşitli söylemler aracılığı ile kendi değerlerini vurguladığı temel öğretisini benimsediler. Marksistler gibi feministler de, erkek egemen toplumların kendi güçlü durumlarını korumak için bu söylem biçimlerini kullandıklarını varsaydı. Böylelikle, feminist eleştirinin amacı, (herhangi) bir iletişim alanında erkek egemenliğini sürdüren ve kadını edilgen duruma indiren gizli yapısal tedbirledi bulup çıkarmak olmuştur.

Filmlerle ilgili ilk feminist yazılar, Hollywood filmlerinin çoğunda kadın rolünün çok yetersiz imajlar sunduğunu ortaya koymakla yetindiler. Molly Haskell, "From Reverence to Rape" (1974) (Hürmetten Tecavüze) de sinemada kadın karakterlerin tarihini inceledi ve bunların genellikle hiç gerçekçi olmadığını saptadı. Aslında, o karakterlerin, erkeklerin kadınlar hakkında inanmayı istedikleri hayallerindeki tiplerden çok az farklı olduğunu ileri sürdü. Pek çok kadın karakterin tip olarak ya ciddi, ağır başlı bakireler ya

da çok duygulu fakat şeytan fahişeler olduğunu saptadı. Amerikan türü filmlerin konu dinamikleri etken kişilikler olan erkek kahramanlar etrafında dönerler. Kadınlar, bunalımlı bekarlar, rahatlık veren anneler, cinsel arzu objekteleri ya da erkeklerin başarılarını engelleyen edilgen rolleri oynarlar. Kadınlar kahraman olduklarında başarı daima uzlaşmalıdır. Kara film (Film Noir) türünde kadınlar erkekleri suç işlemeye teşvik eden, iten, güçlülüğe aç, yolundan çıkmış fahişelerdir, aile melodramlarında kadınlar belki bir kariyerde ilerleyebilecek kadar yetenekli olabilirler ancak aynı zamanda ailenin güvenliği ve sevgisine sahip olamazlar.

Hollywood filmlerinin içeriklerine kısaca gözetiş bile feminist tezi doğrular. Kadınları kadın olarak dünyada hergün gerçekte var oldukları gibi bulmak zordur. Kadınlar ikincil ya da olumsuz rolleri oynarlar. Film endüstrisinde hemek hemen tüm karar verme gücünün erkeklerin ellerinde olduğu gerçeği düşünülduğünde bu hiç de şaşırtıcı değildir. Pekçok önemli stüdyo yöneticileri, yapımcılar, yönetmenler, senaristler ve sinematografi müdürleri erkektir. Kadın görüşü temsil edilmemiştir. Bu da feminist film eleştirmenlerinin üstünde çok durduğu bir konudur.

Feminist eleştirmenler, kadınların üretime daha çok girmesini, kadınların dünyadaki rolünü gerçek olarak gösteren filmler yapılmasını, meslek derneklerine daha fazla giriş ile sinema endüstrisinin her yönünde kadınlara eşit ücret ve eşit fırsat tanınmasını savunmaktadırlar. Bütün toplumsal devrimler gibi bu da zaman ister. Bugün küçük bütçeli ve endüstri kontrolüne tabii olmayan bağımsız film, kadınların yönetmen, yapımcı ve senarist olarak kendi yapımlarını kontrol altına almalarını, kadın görüşünü yansıtan filmler yapmalarını mümkün kıldı. Kadınların yaptığı "Desert Hearts" (Donna Deitch, 1986) (Çöl Yürekları), "Heartland" (Richard Pearce, 1981) (Kalp Ülkesi) ve "Smithereens" (Susan Seidelman 1983) varoluşun kadın yönünü yansıtmada çok başarılı oldu. Gişe yapmamalarına rağmen bunlar kadınlarla ilgili kadınlar tarafından yapılan normal film uzunluğundaki öykülerin başarılı olabileceğini gösterdiler.

Yine de bağımsız olarak yapılan her filme karşılık, film öykülerinin çoğunun hâla kadın karakterlerin içinde eski stereotip rolleri oynadığı tıkabasa erkeksi hareketlerle dolu "Top Gun ya da Rocky" gibi macera filmleri olduğu görülüyor. Karakterleriyle özdeşleşme olasılığı hiç bulunmayan böyle filmleri kadın izleyicilerin desteklemesinin nedeni nedir? Sinemada erkek merkezli bir şey mi var? Kişisel ilgilerine ters düşse bile kadınlar kendilerini

çene patlatan, insafsız, kaba, etken erkek kahramanlarla mı özdeşleştiriyor ? Zira sinema deneyimlerinden birazcık da olsa zevk alıyorlarsa bunu yapıyorlar demektir. Feminist film eleştirisinin son gelişmeleri bu soruları araştırmak, özellikle kuramsal göstergebilim açısından sinema kodlarının cinsellik yüklü anlamları nasıl ürettiğini anlamak olmuştur.

Women and Film, Camera Obscura ve Wide Angle, film eleştirisinin bu yeni şeklini yayınlayan üç dergidir. Feministler, klasik film öykülerinin dünyanın cinsel görünümünü nasıl yansıttığını iyice anlamadan, çizilen stereotip karakterleri değiştirmenin ümitsiz olduğunu ileri sürüyorlar. Örneğin, kameranın görüşü ya da bakışının karakter açısından hiç de yansız olmadığı, temelinde eril olduğu anlaşılmıştır. Feministler yanlı bir tutumla yapılan çekimlerde kadınlara bakan erkek karakterlerin sayıca çok, buna karşın erkeklerle bakan çok az kadın oluşunun bunun bir ispatı olduğunu iddia ediyorlar.

Filmlerde kadınlar erkek bakışının objeleridir. Onlar erkek açısından bir manzara, seyredilecek bir şeydir. Bu anlamda kadınlar sadece cinsel zevk alınan objelere dönüştürülmektedirler. Bu izleyici için de böyledir; çünkü seyircinin cinsi ne olursa olsun tek imaj budur. Dinleyiciler arasındaki kadınlar da erkekler kadar bu uygulamaya katılmaya zorlanırlar.

Film yapımcılığındaki bu kanı, gerçek dünyada çoğunlukla kadın istese de istemese de erkekler kadınlara kadının fiziksel görünüşünden zevk alarak cinsel bir bakış ile bakarlar genel görüşüne benzemektedir. Kadınlar bakışlarını erkeğin cinsel dikkatini çekmek, kapana almak, tutmak ya da seçmek için kullanmazlar. Bakışları cinsel açıdan daha az rahatsız edici, daha az cinsel yüklü görünür. Böylece, kameramanın bakışında (genel öykülü filmlerin pek çoğunda olduğu gibi) kadın bakışı ya da yansız bakıştan çok erkek bakışı özelliklerinin bulunduğu görülür. Bazı feminist eleştirmenler de sinema ideolojisinin, izleyiciye gönderilen mesajın, sadece gerçek kadın karakterlerin olmayışında değil, ancak sinemanın kendisinin belirli uygulamalarında sonucuna varırlar. Geriye (Sinemasal İletişimin Marksist eleştirisinde olduğu gibi) öykü yapısının bu temel prensiplerinin daha eşit bir ideolojiyi yansıtmak üzere değiştirilip değiştirilmeyeceği sorusu kalır. Laura Mulvey'in "Visual Pleasure and Narrative Cinema " (Göz Zevki ve Öykülü Filmler) (Rosen.pp.198-209) adlı makalesindeki gibi, bazı feminist film eleştirmenleri izleyicinin genel öykülü filmlerden alabileceği tüm zevki analiz ve bi-

linçlendirme aracılığıyla bozmak istemektedirler. Başkaları ise feminist bir sinema, alternatif bir sinema, üretme olasılığını öne sürmektedirler.

*Tim Bywater - Thomas Sobchack, **Introduction to Film Criticism Major Critical Approaches to Narrative Film**, 1989 s.183